

321.512.122-3
539
PK

ترکستان

غایت قزق بر رومان

۱۹۰۸ جیل

Б49

№10 1955

21

ترکستان

غایت قزق بر رومان.

ترکستاننڭ اۆلگى هم جازا حالى ، سارت و ترکمان
لرنڭ احوالى ، بخاراده قىلار شىچك ساتلوى ، راسيه ايله
بخارانڭ صوغشوى ، بخارانڭ نيچك آلنوى ، تركلر ايله
ايرانى لارنڭ زور صوغشى ، شيعى وقزلباش لارنڭ حىتى
مسلمان اولووى، وغيرلر كوسترلمش در .

امام قاسم بيكقولف التنچلى .

ناشرلى برادران كر يمىلر .

مطبعه كر يميه قزان .

۱۹۰۸

3500

100

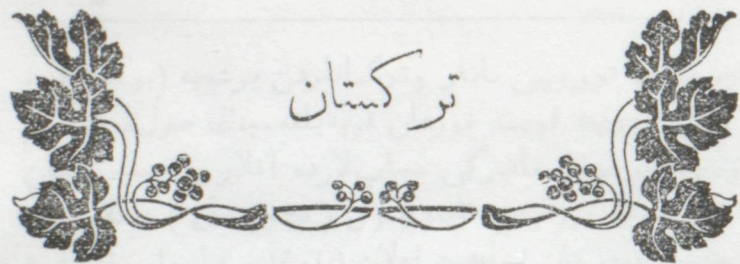
Typical
Fasty report
1903
Copy

ҚАЗАҚСТАН
РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ҰЛТТЫҚ КІТАПХАНАСЫ
№ 179735

24050
СИРЕК КІТАП
РЕДКАЯ КНИГА

ترکستان

بوکونه زدن ایلمی یزلار الک اولان بر زمانده ترکستان
تمام باشقه بر عالم اییدی. اول وقت لار آنده تیمر یوللار
ماشینه تیلیغرام دیگان نرسه لرنک اسمیه اولمادقی کبی نظام،
حکم، عدالت، مساواتنک فی اید کونه بلما یلر اییدی. کم کوچلی دنیا
شونقی. قزاق اچلرنده، ترکمان آرالارنده کشی تالاهق آدم
اولترمک هیچ شیء توگل، آدم باشون کیسو تاوق باشون
اوزو ایله برابر. یولده یالغز یورمک توگل کروان ایله ده
آز کشی اولسه، یول کیسوچی لردن باسقنچی لردن اولترله
اییدی.

اول وقتلار پیتر پاولدن تاشکننگه بخاراغه یروچیلر اول
عسکر کبی کوب کشی و کوب توهر حاضرله ب، زور کروان
اولالارده، توشاک یاصقلارن، ونجه کونلک آزقلارن، صوار
قزاملارن، توه اوستینه آرقه لاب، مک مشقت ایله، اون بیس
یکرمی کونه یا بر آید، اسسی (قزو) ده کیوب بانوب یاغورغه
چلانوب مک ترلو زحمت ایله بخاراغه بیته لر اییدی. اول
زمانلار بخارا و آنک اطرافنه قیناش صوغش اولترشنگ هیچ

Казань.

Лито-Типография „Братья Каримовы.“

1908

تەڭرىباغنىڭ تورۇچى تاتار و تەركمانلاردىن بىر شەبە (بۇلك) در .
 دوناي صووينە قوبە تورغان قوبە يىلغە سىڭىڭ صول طرفىنە ھم
 اولترغانلار در . ھاضرگى ھساب لار دە آنلار بىر مىليون جان
 چاماسىندە بىر تورلىسى ئىكە بىدوى (كۆچمەلى) خەلقلار در .
 نىغايلىر چىنغىزخان نىسلىدىن اولان (نوغاي) اسملى خان ۱۲۶۱
 نىسبەت ايله بىواسمىنى آلمىشلار در . مەكۇر نوغاي خان مىلادى ۱۲۶۱
 ھجرى ۶۶۰ نىچى يىلك قىچاق قىبىلە سىنە قارشو استقلال اعلان
 قىلۇپ بىرك شەت ھاصل قىلمىش ايدى . نوغاي خەلقى بۇگۇ
 عسكرا لوب بۇنۇڭ شەرتىلە اولارن بىر نوغاي خان بالالارى ،
 نوغايلى لار مەزىدە (نوغاي) اسمەن قازاندىلر . باشقۇر ، نوغاي ،
 قومى ، قىرغىز ، اوزبىكلارنىڭ ھەر قايسى تاتار نىسلى ندر .

(۱۸۶۰) نىچى يىلدە آوغىست اون بىش دە قامىش بىورن
 مىسلمانلارنىڭ قارا نوغاي دىگەن خەلقنى سىيىكز كىشى استىرخان
 دىنگىزنىڭ قىرلار شەھرى ياندى اولان تولىن اوستىرقى (جىزىرە)
 دىگەن آزالدىن كىتىدىلر ، دىنگىزنىڭ كۆن چىغىنى (آزىيا) طرفىدە
 اولان جولاى نام بىرگە بارىپ بالى توتق اوچون استىرخان
 دىنگىزنىڭ ھەرىزىدە بالق كۆب اوسەدە دىنگىزنىڭ شەرقى طرفىدە
 اولان جولاى دە آبروم كۆب اولادىر . اول وقتلار دە دىنگىز چىت
 اوندە و دىنگىز تارماقلىرىنىڭ مالىقىنى ھىچ بىر جەتەمەسز اوسىز چومچ
 ايله دە تولتۇرۇپ آلتى مەكەن ايدى . بۇ كىشىلەر كىمەگە اولترغان
 كۆن ھوا بىك يىغىشى صاق ، جىل بىردە يوق دىنگىز استى اسكە تىر
 كى تىگىز افراط ھىزور ماتور ايدى . بىراق سىن قوش قانداق كى

ھىسابى يوق ، آدم بالاسى ھىواندىن قەدرسىز ، بىرىنىڭ باشون
 بىرى كىسە ، بۇلچىلارنى تالاب ماللارنى آلۇپ اوزلارنى قل
 ايتۇپ ساتۇپ بىر عادت ھىتى كۆن ايتۇپ اىچون بىر كىسە اولغان
 ايدى . ھىصوصا ايران خەلقنى قىزىلباش لارنى بىخارا علمائىسى
 ساتۇرغە درىست دىسە فتوا بىيرد كىلرندىن بىچارا ايرانلى لارنى
 ھىوان كۆن كىبى قۇوب ساتۇرلار ايدى . صارت تەركمان
 و غىر و خىشى خەلق لار قىزىلباش قىرەلرندىن آت ايله بىك قاتى
 چاوب اوزغاندە اورامدە كۆرنگەن كىشىنى كىرەك نىندى كىشى
 اولسون اوستىنە قارمىق صالۇپ باشىدىن يا كۆزىدىن الەكتروپ
 آلۇپ كۆپسە كۆندىز آت ايله سورۇپ كىتەلر دە قل ايتىپ
 ساتالار ايدى . استىرخان دىنگىزىدە بالق توتاتۇرغان روس
 لاردىن كۆب كىشىنى كىمەلرندىن آلۇپ كىتۇپ خىواغە بىخارغە
 باباشقە شەھەرگە ايتۇپ ساتالار يا اوزلرىنە قل ايتۇپ ھىوان
 اورنىنە خەمت ايتىدۇرلار ايدى . بىخارا روس قولىنە كىرگەچ آزاد
 اولتۇپ قايتقان روس لار ، استىرخان اطرافىدە اولان اول
 لار دە بۇكۆندە ھم بار ايدى . مەندى اسىرلردىن تەركىستان
 تەركمانلرىنىڭ ظەلمىلە اسىر اولۇپ قل لىقغە ساتۇپ ھىسابسىز
 مىشقتلر كۆرگەن مىسلمان قىردە شىلمىز (قارانوغاي) لارنىڭ
 ھىكايتى بىزدە بۇ كىتاب دە كۆستىرە چىكەمىز . اول قىسقە چە غەنە اولسە دە
 نوغاي لارنىڭ نىندى خەلق ايدى كۆن بىيان ايدە بىك .
 نوغايلىر : قارانوغاي ، صارى نوغاي ، قاراغاج نوغاي ، نام
 لار ايله اوچكە بولسەلر دە اوچسى بىر طائىفە در . بۇلار قافقازنىڭ

دیه جاقر سالورغه قوشدی . هم تیزدن ییگنلر زور جاقر سالوب، کیمه نی توقناتوب، چای قایناتورغه توتندیلار . اما جیل همان قوتله نمکده، کیمه نی بیگ قاتی سلکتیمکده اییدی . مونلار چایلرن اچوب شاید جیل توقنار ئلی دیه تورسالارده جیل همان آرتمق کوچه یمکده . قورقنچلی بر حاله اییدی . لکن مونلارنک هر قایوسی کچی یاشدن بیلرلو کیمه خدمتده دینگز اوستونک اوسدکلرندن، بوجیلدن برده قورقماي کیمه ننگ سلکتدکندن بوطالکندن برده خفالانمای، هر قایوسی تیشنوب یوقلارغه یاتدییلار . شویله کیچ یاقنلادی، جیل ساعت صایون آرتا باردی . دینگز اوستنده تمام آق باش ایله قابلانغان دولقنلار طاو کبی اولوب برینه بری توتاشوب کیله، کیمه بریوغاری برتوبان توشوب کیمه اییدی . تون یارطیلاری اولدی، آزغنه آی یاقطیسی بار اییدی، بر آزدن صوگ اولد یوق بولوب غایت قارانغولت اولدی . جیل اولگیدن اون ایش آرتدی . کیمه ده آیاق اوستینه تورمق توگل، اوتروب توررغده جمال قالمادی . آستی اوسکه کیله، تاو کبی دولقنلار ایله دینگز اوستنده قیامت قوبا اییدی . نوغایلارده بیگ قورقشوب اورنلارندن سیکرب توردییلار . اول وقت بیگ قاتی شارطلاب، جاقرننگ چلبری اوزلوب کیمه نی دینگزنگ اچینه آلرب کیتدی . تون غایت قارانغو کیمه ننگ قای طرفقه باردی برده معلوم توگل، بریوغاری برتوبان توشوب طاو کبی اولان دولقنلارنگ اوستینه هواغه یوغاری کوته رلوب، آندین قروتوق ایکی

آپاق فارس (جیلکان) چیتلری کورنه ، زور زور سازان بالقلر چولت چولت ایدوب سیکره اوینایلرایدی . شونداي صافی هواده آزغنه ایسه تورغان جیل ایله جیلکانلارن کوته روایله مونلار آزوقتده کوب جیرنی سیامت قیلدییلار . لکن توش وقتلارنده هوا اوزگه رب جیل کوچه یوب کیتدی . کیمه نی هم جیلکاننی تورلی طرفقه بورغالی اویناتا باشلادی .

دینگزده کیمه ایله بروچیلرننگ عادتنددر، آنلارنگ باشقه اولوغراق قارطراق، دینگزنگ جیلنگ احوالینه ماهررهك اولغان کشی کیمه ده گی خلقغه باش اولوب کیمه ننگ قویرغی آننگ قولند اولادر . اول کیمه نی تله سه قایو طرفقه یورته وتله سه نیچک جیلکاننی کوترته توشرتدر . اوزی کیمه ننگ قویرغند اولان خاص اورنغه اولترب باشقه لارنی تیوشلی اولان خدمتکه قوشادر . دینگز چیلر موئا کورشیك (قیرچی) دیرلر . بونوغای لارنگ اچنک بیگ کوبنی کورگان دینگزنگ، جیلنگ حالینه بیگ گوزل توشنگان (بیگ ملا) اسملی قسارط اولوب منلارنگ کورشیکلری اییدی . مذکور بیگ ملاهواننگ اوزگه ردکون کورب یگنلر بوجیل بزگه خیرلی توگل، حاضر تیمور قازقندن کیله در، ایمدی بز بیگ تیرهنگه کیتکاچه جاقر تاشلاب شونده بر آز صبر ایدوب تورایق . والا بزگه کوچ بیرمای تیرهنگه آلوب کیتوب هلاک ایدر، هر نه کیمه نی توقناتقانمز یخشی اولور

(۲) دینگز چیلر قازق یولدنزی تیمور قازق دیه تعبیر ایدهلر . موندن، کیلگان جیل دینگزنگ ارغی یاغینه آلوب کیمه در .

چغارا آرغى ياقىدىن اولسه بىرى ياقغه قىرى اولان جىرگه
 صونى مىنگزەدر. بو دىنگزنىڭ چىتلىرىنى يار اولمادىقنى
 بىك كۆب جىرنى صوباصوب پىچانلىك اوتلاق جىرلر صوآستىنە
 قالادىر مىنلارنىڭدە كىمەلرى اوزلىرى بوقلاغاندە صوقايتوب
 بىتدىكىدىن قىرىدە بالچوق، اچىدە قالمىش ايدى. مىنلار بروقت
 يوقولارنىدىن اويانوب كوزلرنى آچۇب قارادىق كىمە تىكىرىسندە
 اوقلى قىلچىلى اون بىشلەب كىشىلرنى كوردىلر. بوكشىلر ايسە
 دىنگز باصوچىلار كىشى طالاوچىلار ايدى. شول ساعت بو
 نوغايلارنى كىمەلردىن سورەب آلوب، قوللارنى آرقەلارنى
 بىلەب، كىمەلردە اولان كىمە صالم وغىر نرسەلرنى آلوب
 اوزلرنى قووب قىش چغش طرفقە آلوب كىتىدىلر. بو بىچار
 لار، نى اوچون بزنى بويە جىر ايدىسز، قايدە آلوب بارماقچى
 اولاسز، بزنىڭ نى گىناهمز بار، بىرەكز زىنهار قولمىزدە
 اولان آقچەلارمىزنى بارون سزگە بىرەيك، بزنى قوتقارگز دى
 نى قدر يالنىسالارده، مىنلارنىڭ سوزى آڭلامىلارمو، ياكە
 آڭلابدە اءتبار قىلمىلارمو بىردە جواب بىرماي، بو بىچار
 لارنىڭ قىقرو ويالنىلارنىڭ اصلا شىقت ايتماي قايسون
 يلىكەسندىن بەروب قايسون باشىنە صوغىب ايدە بىرى بىر
 دىگان كىبى اشرت ايلە صازلىق قامشلىق آراسىدىن باطا چوما
 قاوالاب چىتكە چغاردىلار. دىنگزنىڭ قىرىنا چىقچاق مىنلارنى
 توقتاتوب ھرقايسون بىرەم بىرەم تىكىشروب اوستلردىن كىمىلرنى
 آلوب، قايسون اوزلىرى كىدى قايسون زىبىل لىرىنە

دولقن آراسىنە قىوغە توشكان كىبى توشوب كىتە ايدى. مۇنى
 كورۇب بو بىچارلارنىڭ باشلارنىدىن عقىللىرى كىتوب جاندىن
 امىد اوزوب، تىرەنگە ايلتوب باطرامو ياتاشقە ايلتوب ھلاك
 ايدىمو، البتە بىر جىردە ھلاك ايدىچك دىنپادە آخىر كۆنمىز ايكان
 دىە اولمىگە ھازىرلەنوب بىلگان قدر توبە وايمان كىمەلرى اوقب
 يىغلاشوب ھىچ قايدە باردىقلارنى بىلمىز آغوب كىتىدىلر. تون
 اوتى كۆن بولدى، جىل بىردە باصلىماي ھمان قوتلىنە، مىنلارنىڭ
 كىمەلرىدە دولقنلار آراسىدە بوتالوب چايقالوب آغوب
 بارمىقە ايدى. اول كۆن بىتونلاي جىل داوول اولوب ايكىچى
 كۆن كىچكە اخشام وقتلارنىڭغىنە بىك قاتى ياغمور ياوب جىل
 آزاراق باصلىدى، دولقنلارده آزغىنە انصافقە كىلوب، دىنگز
 اوستىنە قورقۇنچىلى طاوشلار بىتكان كىبى اولدى. مىنلارده باش
 كوتەرب كىمەنىڭ اوستىنە چغوب اطرافقە تىرەلى قاراسالارده،
 دىنگزنىڭ قايبو جىرىندە ايدىكۆن بىردە بىلمىز صونى اولچاب
 قاراو ايلە دىنگزنىڭ چىتىنە ياقىلادىقلارنى بىلدىلر. آندىن
 بىر آزغىنە باروب يانلارنىڭ قالان كىچك جاقىرلارنى صالوب
 كىمەنى توقتاتوب آش صالوب چايقالوب، بىرايكى
 كۆن بىردە يوقلامادىقلارنىڭ آشاب اچكاج ھرقايسونى ياتوب
 بىك طىنچ يوقلادىلار. اول وقت جىل تمام باصولوب دىنگزنىڭ
 صوى كىرو اورتاغە طابا قاينا باشلادى.
 استرخان دىنگزنىڭ صوى جىل ايلە بىر ياقىدىن بىر ياقغە
 آغوب بىرىدىر. بو ياقىدىن جىل اولسە صونى آرغى ياقغە

صالحيلار، بونلارنىڭ اوستىدە فقط برەر كۆلمك اشطان قالدى. هم ايكشەر كىشى قوللارنىڭ بىك يىخى قىصب برگە بەيلەب قويدىلار. سوڭرە اوزلارنىڭ آنە حاضرلەب قويغان آطلار يىنە آطلانوب بواسىرلارنى قولى كىبى قامچىلار ابلە قووب كىتىدىلار. ظالم باصقنچىلارنىڭ آراسىدە بر آق صاقال لوسى يىخى آتقە آطلانغان آلدان بارا، آنىڭ آرتوندىن اسىر نوغايلىر، اوزگە ارى اسىرلارنى قامچىلار ابلە قووب آرتىن بارورلار - ايدى. مسكىن كىمەچى لار حيوانلار كىبى آق صاقالنىڭ آرتوندىن باشلارنى بوگب بوكرە بوكرە كىتىدىلار. كون غايت اسسى آياق آستى قىزوقم تىزدىن باطابىر توقتاوسىز يگرىمى بش چاقىرم لار قووب كىتىدىلار، آج و عومىزلىقىدىن اسى اكن تىللىرى كۆكرىڭ رىنە صالغوب توندى اولم حىيە بىسىر. كىيىر ساعت اونىرلار اولغاندە كىيىزدىن باصاغان كىيىن كىبى برىنچە ايلار يانينە يىتىدىلار. آلدان بارا تورغان آق صاقال يولداشلىرىنە برچىرىنى كورسەتەب، آزىر سوزاشكاندىن سوڭ اوزى بونلاردىن آيرىلۇپ كىتىدى. قالغانلىرى اسىرلارنى آق صاقالنىڭ كورسەتكەن جىرىنە تابا قاولاب، تىرەسى بالچى ابلە توتقان توبەسى يوق بر آز بار كىبى جىرگە ايلتوب ياوب، هر قايسىنىڭ آياقلار يىنە كوسان (بغاو) صالحوب، قوللارون زور زور آغاچقە بەيلەب اوزلارنى چىنوب كىتىدىلار.

بىچارە اسىرلارنىڭ آستلار يىنە يوق باشلار يىنە يوق، قىزۇ - قياشنىڭ آستونە قالوب بر برسىلە، بونىندى اى جىر برلورغە

كىرەك، بولار نىندى اى خلق ايكان دىوسوزگە كىرەكلىرىنە، كۆبىنى كورگان كورشىك بىك ملا بر آز اوف دىبە صولاب كوزلارنىڭ ياش آغزوب، بىكتلر اشمزىخىشى توگل. بىزنىڭ جە كر ازلگەچ جىل بىزنىڭ كىمەنى قارا بوغاز اچىنە آلۇپ كورگان ايكان، دولقن بىزنى قارا بوغاز كورفرىزدىن چىنكە چىقارپ طاشلاغان ايكان. بو جىردە بر دەمدى خلق يوق. موندى بار دە كوچمەلى قىزاق تركمەن كىبى وحشى خلق لارغىنە در. بىزنى آلۇپ كىلوچىلار الەتە تركمانلار در. آنلر هر وقت كىشى اورلاب، يول دە كىشى تالاب شەرمىزگە ايلتوب قىلدە ساتالار، موندان برونە كۆب كىشى دىنگىزدىن بوغالىدى، بىزنى دە شەرىلرگە آلۇپ كىتوب ساتسالار كىرەك دىدى. كورشىكنىڭ بو سوزىنى قىيىن بىلەن قىيىن بىلەن قىيىن بىلەن قىيىن بىلەن قىيىن قايغىرغان ابلە بونلارغە شىغىت ايدوچى يوق. باشغە يازغانون كورورمىز دىبە آچ، صوصاغان حال دە كىچكە قىدر حيوانلار كىبى بەيلەنوب ياتىدىلار.

كىچ اولغاچ بىسىع وقتلارنىدە، اوچ كىش كىلۇپ بونلارنى بر كىيىز ايوگە آلۇپ باروب كىرتىدى. بونلار ايشك توبىنە گنە اولتوردىلار. تور باشىنە تركمانلار اولتورغان، ايونىڭ بر طرفىدە خاتون قىزلار دە بار، موندلارغە قاراب، ساتلىق حيوانغە قاراب سوزلەشكان كىبى، قايسون يىخىشى بەادر ايكان قىمەت اولور، قايسون نچار قارط آرزان اولور دىوسوزلەشلىر ايدى. هر قايسىنە برەر كىسك ايكىمك ابلە صوبىردىلار، موندلار آشاب اولتورغاندە

يولك آلدان بارغان آق ص قاله كيلوب تورنك باشينه چغوب اولتوردیده مونلارغه بيك آچيغلانغان يوز ايله قاراب، سز گه ورلرموسز ديدى مونلار، يوق يوق بز الحمدلله مسلمانمز ديدكلرنه، قارط بيك آچيغلانوب مسلمان بولماي كيت گه ورسز ديدى. مونلار، سين نى ايتساكنه اختيارلى سن، اما بز حق مسلمانلارمز ديوايمان اوقوديلار. موندن صوك تركمنلر بر برسيله كوب سوزلر سويله شوب مسلمان اولسه لارده گه ورلر ديه ساتارغه ساتار ايچون خيواغه ياكه بخاراغه آلوب باررغه اولوب، كورشيكنى بيك قارط آنه بارا آماز ديو اولزرنده قالورغه، ايكي ياش يكتنى كيسدرگه (پچدرگه) اولديلار. مونلارنك آراسنده برى اون بش برى اون آلطى ياشلرنده ايكي ياش يگت بار ايدى. مونلارغه تركمنلر بيك قزغوب ماقتاب، بو يگنلر ياش هم ماتورلار بولارنى انشاء الله يخشى جيرلرگه ساتوب كوب پل (آچمه) آلورغه اولور. لکن كيسدرمك تيبش چونكه حصى (پچلگان) اولسه خان ووزيرلر سراينه خاتون قز آراسنده خدمتكه ياريدر ديه كيسدرگه قرار بيدر يار . آنلار قاشنده آدم نك ياشيگنه توگل باشى ده بيك قيمت ايمهس، نيچك بولسه ده آچمه كيلسون شفقت مرحمت انسانيت نى ابردكون آنلر كوب بلمايورلر، آدم باشى كيسو طاوق باشى ايله برابر. بيچاره ياش يكتلرنك ده كوز ياشلرينه اصلا التفات قيلماي، شول ساعت ايبده شلرن اولگى اورنلارينه

(۲) اول وقتلار آزياده آدم پچدرو اوگز پچودن كورك هم سهلهك ايدى.

چغاروب يابديلارده، كيسوچى بر ته به نه كگنه قارط تركه ننى ده شوب كيلوب مسكين يكتلرنك آيساق قوللارون به يلهب آقرتوب حيوان كى كيسدر ديلر. مظلوم يكتلر كيسكان وقت شول قدر، اولوب ئه رنوب يغلاديلر، موني كوروب نيقتر رحيمسز، شفقتسز كشى بولسه ده شفقتى كيلوب يغلار بومظلوملارغه ياردم ايدر ايدى. اما بو وحشيلر بونلرنك عذر نيازلارينه اصلا التفات ايتمى، آنلرنك رنجولر ينه چرايلارنه بوزماديلار. صوكره بر نيچه كونلردن صوك بولارنك بيشاون خيواغه ساتارغه آلوب كيتهرگه بولديلر. كورشيك قارطلغندن يورى آماز ديه اولزرنه قالدى. ايكي يكت بيك آورو اولدقلارندن بارا آمازلار ديه آنلرنينده قالدرديلر. اول بيدرده بولغان باشقه تركه نك ده قلالرى بار ايكان . شولار ايله برگه بو اسيرلر نى ساتارغه آلوب بارغان قوى كى قووب سوروب خيواطرفينه كيتديلر. خوجه لراوزلرى آطقه آطلانوب قوللارينه قاچيلار آلوب قلالر نى قووب بارالار.

كون غايت اسسى، قزو، تزدن قم بوبيجاره لر يالان آياق قوللارى به يله ولى قاي برسينك آياقلارينه قالوطقه به يله گانلر؛ حاصل حيواندان قدرسز انواع جزا، قيسين، مشقت ايله نيچه كونلر بريدلر. يولك نيچه بيرگه شهر و بازارلارغه توقتاب قاي برسون ساتالار، قاي برسون آطقه ياتوه گه آلدردالار ايدى. مذكور نوغايلاردن حاجعلى اسملى نى قونغرادقه يتدكك ساتوب قالدرديلار. قونغرادده زور بازار اولوب آنه ايكي

کون طروب قللارنى ساتا آللى خىواغه كىتىدىلەر، بو نوغاي لرنى روس قللارى ديو ايتىلر بولاردن باشقه ايرانى (پيرسى) قللر بار ايدى. آلارنى شيعى كافرلى ديو بىرده خوفسىز قل ايتىلر هم ايرانى قللار بىك كوبىدە ايدى.

بو نوغاي لارنى، سزدن صراوچى اولسه كافر دىيگىز، مسلمان ديمه گىز ايتسه گىزده سىزگە اوشاماس لار ديو بىچاره لرنى قىنىلر صوغالار تگى ايكي يكت كىي كىسىرورمز ياكە اوتورورمز ديه قورقنلار ايدى.

شولاي ايتوب بر نيچه كونلردن صوگ خىواغه ياقنلادىلار. ايرته گە خىواغه كره مز دىگانە قللارنى قاراب تىكشروب قاي برسپىنك قزو قم اوستىدە كوب بورودن آياق لرى يارلغان جراحته نگان ايدى. آلارنىك آياقلىرىنه ماي سورتوب به يله ب اوزلرىن بر آز چىستارتوب يعنى تاوار ايدوب قويدى لار. هم سزدن صوراوچى اولسه كافر دىيگىز ديه رك بىك قورقنوب قىناب اوگره تىدىلر.

ايرته گوسون خىواغه كروب قل بازارينه ماللرنى قويدىلار. هم بازارده ايرانى روس قللار صائلا ديو يار (اعلان) صالدىلر. هر كم كيلوب قللارنى قارار، حيوانلر سوده له گان كىي صاتولا شور ايدى. ايرارنىك صاغلق سلامتلىگن، خىمىنكه ياراب يارامادقن قارىلار هم بربر هنرى بارمو ديه صورا شه لار، هنرى اولغانلار قيمتلىره ك اولادر. اما قز قل (كنيزه ك) لرىنه طشد انغنه قارامىلار. آلارنىك اوستلرنده كولمك (اشطان يوق،

آرقه سندن بىبرگه قدر قابلاغان چاتر اولادور. آلوچى كشى كنىزه كنىك توسون، بوين، ساچن قارادقدان صوگ تننده بربر عيب يوقمو ديه اوستىدە اولان چاتر و پرده سون تمام كوته روب اوستون آچوب قاراي در. بىچاره اونورت اونبش ياش قزلار تمام عربان (بالانغاچ) مشترى لرنىك آلدىكە اوبالوب قزاروب باش بگوب طورالار. آلوچى كشىگە توتب ايسناب قارارغه هم رخصت اما بكر اولوب اولمادقن صاتوچى دن صوراب بلنه در. بويله سودالر بوزمان كشى سینه بىك عجب كىي اولوب مونك درستلىكىنه اوشانو مكن اولماسه ده، اما منندن ده عجب ره ك لرى تيز دن ذكر ايدله چك اولدقن بوسينه بىك جىكل اوشانلور بزنىك سودا گىرلرگه خىواده كوب تورورغه توغرى كيلمه دى. بخارادن كىلگان قل و كنىزلكلر ايله سودا ايدى چى برسارت، خوجه، منلارنى كوروب، قللارنى قاراديدە بىرده صورا شمى آرتق صاتولا شمى بارلق قللارنى آلوب اوزىنىك قللارى يانينه ايلتوب قوشدى . هم شول كون بخاراغه كروان چغا ايگان، ايكندى آلدىن زور كروان ايله بخاراغه كىتىدىلر .

كون قزو بىچارا قللارنىك اوستلرنده يوق باش لارنده يوق اوزلرى چىاو قارطراق قللارنىك آياق توبلرىنه جراحته نمه سون ديه كون يسا كىيز كىساكلىرى بىلاب بىرگان لر. كىچ ياتقاندە قاقماسونلار ديه قوللارن آغاچقه بىلابى لر . چونكه كوب وقت ده اوتكنراك كشىلر، آدم بالاسى، سزنىك فايد اگىز

ایچون باراتلغان حیوانلار توگلمز دیه ، قیل ساتوچی کشی
 تالاوچی آدم اورلاوچی ظالم لرنی اوتروب قاپوب کیتهلر
 ایدی. آنلارنڭ بوللاری افراط قورقنچلی بول کیسوچی لر،
 کروان باسوچی مال تالاوچیلارنڭ حسابی ده یوق . شونڭ
 اوچون اوزلریده کوندز کوندزگنه یوریلر. آنده نظام شریعت
 قایدای ، خلق آراسنده اولان قارا عقل ایله ده حکم یوق ،
 کچکنه گنه نرسه اوچونده صوغش اولترشلر اولادر . آنلارده
 کشی اولترو قان توگو برنی توگل بلکم ایرلک یگنلک دن
 سانالادر . اگر کچکنه گنه بـــــ نرسه ایچون ایکی قبیله
 آراسنده تاوش چقسا حاضر قلچلار اوقلار آلوب صوغشالار
 برطرفدن برسی اولسه ، اولگان طرف خلقی نیچک اولسه ده
 اوتروچی قبیلهدن برکشینی اوترمای قالمیدر . بر اولم گنه
 قناعت قیلمای کوب زمانلار اوتسه ده تگی طرفدن بر کشینی
 اوتروب ینه برجان قیالار .

بویله کشی اوتروچیلر اوز آرالارنده بیک ماقنالی کشی
 اولوب ، اول باطر ، پهلوان ، بهادر ، آرسلان ، اول فلان یاوده
 شول قدر کشی چابدی دیه آنی مدحلی لر . یا که بره ونلڭ آتاسی
 صوغش قچقرشلارده کشی اوترگان اولسه ، برنڭ اوغللاری ده
 بیک ماقنالی کشی اولوب ، اول بیت فلاننڭ بالاسی ، آلارنڭ
 قلچی اولم ایله اوینی دیه آلار خلق آراسنده باطر ، بی اسمن
 آلغان کشی اولالر . آلارده مرتبه ودرجه ایسه اولان کشی
 باطر ، یا آق صاقال بی توره اولادر . علم معرفتنڭ بیک کوب

قدری یوق ، اوقوغان بلگان کشی گه اعتبارده یوق . بی لر
 توره لر نی قدر یالغان معناس خطا سوزلر سویله سه ده آنقی
 درست اولوب ، باشقه چه عقللی معرفتلی اولان کشینڭ سوزی
 نی قدر درست اولسه ده آقا التفات یوق . باطر ، بی ، توره
 اولمغان کشینڭ سوزینه اعتبار ایدو اولرنچسه کیمچیلک
 (نقص) ایمش .

آنلار بولده مال تالانی کشی اوترونی نیگه ده قویماسه لارده
 قزاق ترکمان کبی خلق آراسنده اوزلرینڭ کشیسی بیک
 قدرلی . ترکمان خلقتدن اجل الهی ایرشوب برکشی اولسه ، آنڭ
 وارنلری غنه توگل بتون قبیلهلری ایله ماتم توتالر . اولگان
 یورطنڭ ایشک توبینه بیک زور ترکمان بالاصی جایوب قوبالار .
 هرکم بویورطده میت اولدقن بلوب باشینه برکییم یاووب
 تومالانوب هیچ کشیگه کورنمای کیله درده ایشک توبنده جایگان
 پالاصه قچقروب جغلا (آوا) در . هم شونده یاتوب قچقروب
 قچقروب یغلاب بیک اوزاق آونی در . آندین صوڭ طوروب
 باشندن کییمون آلوب ، کشیلر یانینه باروب ، میت خواجه سینه
 صبرلق ایله توصیه قیلادر . ایوده خاتون قزلار تعزیه دیسه
 کییم یرتوب ساچ اوزوب اولگان کشینی ، کوزی شوندای ایدی ،
 آغزی بوندای ایدی دیه مدلهب طاقه اقلاب ، طاقه اقلاب
 قچقروب یغلاب قیامت قوبتارالار .
 بوندای بدعت لرنی آنده ساناب ده بترمک ممکن توگلدلر .

۳۵۵۰

اما صوغش لارده ياكه يول كيسكانده اولگان كشيینی توفراق آستینه ده کومای بلکه آنک ایله ماقتانور ایچون وکشیگه بر غیرت کورسه تر ایچون مقتولنک باشون ، یا باشقه سویاگون اوزنده آصری در .

بزم مظلوم نوغایلار ایله مذکور کروان یولده (ملک توبه) چارلو کبی نیچه شهرلرگه توقتاب قل بازارینه قویاوب خواجهلاری بریاری بولغانده چیه رهك کشیلر نی کورگاچ ، بز قل توگل ، بزنی جهرلر کنه آلدیلار ، بز شول کشی بوکشی دیو اوزلرینک قصه لارن و کم ایدکلرن سویله سه لرده ، مونلارنک سوزون تکللو قایدی ، که منحور دیو سوگه لر یا که صوغه لار ایدی . بازارنک برباشند کچکنه گنه اش ایچون نزاع چقسه آنک نه دن چقدقن اصلن توبن برده تیکشرب طرو یوق حاضر بتون بازار خلقی یا قلاشوب صوغشه لار . شول سبیلی مونلار نیچه جیردن کوچکه قاچوب چقدیلار . شویله نیچه کون لر ملک مشقت ایله یورگان صوگ بخاراغه یا فنلادیلار . ایرته ن یخاراغه کره چک اولدقن خوجه لار و آنلارنک خدمتکارلاری بیك شادلق ایله سویلی باشلادیلر ، بر جیرگه توقتاب پلاو پشروب قور قور تارتوب واق افیون ص لوب کیف صفاقوردیلار . مسکین قل لارغه ده آز آزغنه پلاودن بیردیلر . بخارای شریف ده امیر مسلمان نه قدر علماء فضلاء قاضی و مفتی لر وار ، بتون دنیاغه بخارای شریف دیه مشهور . امیر ایسه هر حکم نی شرع شریف ایله اجرا قیلادر . موندی عدل خان

مستقیم سلطان بولغان جیرده البته توزان قدر ظلم اولماز بیگناه مسلمان لار نی توگل سببسز کافر نی ده قل ایدلمه ز . بخاراغه کرگاچ مظلوم اولدقمزنی و تمام احوالمزنی پایتسه غه (عکمه گه) معلوم ایدهرمزده آزاد اولورمز انشاء الله بو ظالم لر دن جبر قیلدرمازلار . البته شفقت ایدوب ، اشنی تفتیش له ب بزنی آزاد ایدر لر دیو ، بیچاره قل لارده شادلانوب اوز آراسوزله شوب بارورلار ایدی . ایرته گوسون بر اقدن بخارا مسجدلرینک اوزون اوزون گوزل منارالاری بیوک بیوک مکتبلری کورله باشلادی . آریغان یونچگان اسسی دن تیرلر ب پشوب کرله نگان قارالغان کروان اهلینه ، خصوصا حیوان کبی بیله نوب چرنالوب جهیه و عاجز اولغان قل لارغه یا کئی مان کرگان کبی اولدی . همه دن آرتق بزم نوغایلارغه شهر کورنو ایله اوزلرینک قزلار شهرینه بلکه ابولرینه یتکان کبی اولدی . کوبده بارمادیلار بالچقن ترتیبسز فلانتسز ، توبه سی برتوتاش ایدوب سالنغان کوب خانلی بخارا شهرینه یتوب ، خواجه نک اوینه کردیلر . بوکشی قل ایله سودا ایندکندن اوینه ده قل و کینزه کلری کوب ایدی ، خواجه نی کورو ایله هر قایوسی قارشو چغب قول و آياقلارن اوبوب غایت تعظیم ایلله آط اوستندن کوته رب توشرب کینزک لر کوته رب قولطقلاب ایوگه آلوب کردیلر . یا کئی قل لارنک هم آياقلارنن کسان و قالوطقه لارنی تیشوب آلوب خوجه بیورغان برگه یابدیلار . بر کون ایوده قوندر ب ، ایرته گوسون آشاتوب اچروب هم

کیندروب یووندرروب صاتلق آطلارنک یال و قیورقلارن تاراب
 اویروب بازارغه قویلقی کبی بومسکین لرنی ده چیسنالاب قل
 بازارینه چغار دیلار. بخاراده قل بازارنی اوزینه بر بیوک
 بازاردر. آنه قل وکهنیزه ک لرا بچون یاصالمش کبیت (دکان) لر
 بار. قل وکهنیزه ک ایله بیوک سودا ایدوچیلر اولادر. آط
 بارشنیق لری شهر دن شهرگه آط آلدشروب یردکلری کبی
 بازاردن بازارغه قل ایله سودا ایدوچیلر ده بار. هم قل
 لارنی اویولندرب آناردن بالاتودرب قل اورچتوب کسب
 ایدوچیلر ده اولادر. چونکه قلدن توغان همان قل اولوب
 خواجه نقی اولادر. اگرسز بخاراده قل بازارون کورسا کزایدی
 بوشهرده اصلاشفتت مرحمت دیگان نرسه یوقمو، اسلامیت
 انسانیت نلک نه ایردکون بلمیلر ده مودیه عجبکه قالور ایدکز
 بیچارا آقصاللی قارطلار بار، یاش قزلار و یاش یکتلرنک حسابی
 یوق. قایوسی یغلای مین فلان شهرده خواجه ایدم، مینی
 قارقلار اوغلادی دیوب. وقایوسی یغلای مین فلان بای نلک
 یاکی فلان عالم نلک اوغلی ایدم مینی یول باسوچی لار تالادی
 دیب. اما بوکوز یاشارینه توزان قدر شفقت و مرحمت ایدوچی
 یوق. آلاقل اولغاچ سوزلرینه اعتبار ایدلمای، اعتبارغه
 لایقده اولمای در. بزم نوغای لارده بولده فرض ایتدکلرنچه
 سارت لارنی کورکاج مکه، قایم، بز قل توکل بزنی بیله بیله
 چبرلهب آلدیلار، حکم که بارامز دیسه لرده، سوزلرینه قلاقده

صالمای (دورغ^(۲) میگوید که منخور) دیو سوگه لرگنه ایدی.
 چونکه سارت لار قاشندن قل اولغاچ آنلک قایدان کیلدکن
 نچک قل اولدقن تفتیش برده حاجت توکل قل تمام حیوان ایله
 بردرجه ده آنارده اصلا پراوا (حقوق) یوق، خواجه تلهسه نیشلی،
 تلهسه اشکه قوشا، تلهسه ساتا، تلهسه حیوان ایله آلودسرا. آچیغلا-
 نسه، تلهسه نیچک قینی، سوگه، حتی اوترسه ده قن (قصاص)
 یوق، اختیار خواجه ده، نیندای ظلملق لار کورسه باروب قه پترگه
 حکم، آنی تفتیش ایدوچی عادل قاضی عاقل توره یوق.
 صاتوچی کشی کافر کیتردم دیدی، قل اولدی. آنی قایدان
 آلدک، نیچک قل اولدی، قزلباش نیک قل، دیو صراوچی ده
 یوق. مسکین بزم نوغایلر، بره آییغنه الک باشقه دین پادشاه
 نلک قارامقنده کمال اختیارلی حر (غراژدان) آدم اولوب کون
 کوره لر ایدی. بوکون دین اشلری مسلم خان تبعه سی اولوب
 مظلوم حیوان اولدیلار.

عزت لو او قوچیلار (بخارای شریفی محفوظ بالملائکة) آنده حسابسز
 عالم لرفاضل کامل قاضی مدرس لرا اولوب، حضرت امیر هراشنی
 شریعت ایله کمال عدالت ایله حکم ایدیه ایگان آنده نیچک بو قدر،
 حرفی قل دیه صاتورلق ظلملق لار اولسون.
 روسیه ده آدم توکل بوز او صاتوچی دن ده یازو پاسپورتلار
 صراب تفتیش ایدلرده، احکام شریعیة عدلیه اجرا ایدلن

(۲) یانقال ایته سول حدت آشنا دیک در.

شريف شهرده ممكن موندای سؤالسز تفتيش سز ظلملق لار الوغ
جنایتلر، هيچ گناهسز كشنی قل ايتو كبی بيوك قباھتلك لار
اولووی .

خصوصا بخاراده عقایدیه كلام كتاب لاری او قوچیلار، اهل
قبله کافر توگل دیو طاو کبی چالمالو مدرس لار آلدند، ایزو
وصاقل لاردن توتشوب اورشوشوب سوگشوب مناظره قیلسونلارده
اهل قبله اولان ایرانی (شیعی) لارنی نیچك الله دن قورقماي
کافر مرتک دیه صاتسونلار . ایرانی لار شیعی لار الله تعالی بر
پیغمبر مژ محمد صلی الله علیه وسلم دیه ایمان ایدوب هیچ
سنی لردن آیرماسز حق اسلام دیننك ایگان، آلارنی قل ایدوب
صاتورغه هیچ کم جائز (درست) کورماز دیه بلکم مینم سوزلر مه
اوشانماسزده .

اما بخارا وترکستانغه بارغان، یا که آنلار حالندن خبردار،
ما وراء النهر حقننه اولان تاریخ کتاب لارون کورگان کشی
اولسه گز، مینم یازدقلارم فی آرزنبوب بلکه کوبسون ستر قیلغان
(یاشرگان) دیرسز . بخارادهیک لرنده عشر شولپاسی اچوب
طاو کبی چالمالار کییوب دینگز کبی دعوالار ایله موند قایتوب،
بخارای شریف معدن علم عدالت، امیر و علمالارهر
شیننی شریعت ایله حکم ایدلر امر بالمعروف نهی عن المنکر
ایله بخارا مشهور ومعلوم دیه یالغان آط چغاروب یورمکلری
کندولرنی بیک زور کوسنروب قارا خلقنی اوزلرینه بوکمک،
موندده نوع قلمق ایجاد قیلماق اوچون ترلکان یالغان بلان در .

بوکوند آنلارنك، بو پلان لارنك توپی چرك، نیگزى یوق
فالشی پلان ایدکی هرکمگه بیک یخشی بلنوب یوز تین لك
بازارلاری برتینگه قائدی . بخارا وترکستان طرفلارینه راسیه
قولى یتماس بورن شریعت ایله دگل، قارا عقل ایله ده حکم
اولمایوب حسد، کبر، تعصب، تقلید (حقى باطلانی هیچ تفتیش سز
کشیکه ایهرو) ایله حقلقن کوب مسافه لری براق قالغان لار ایدى .
بخارا بازارلارنك نیچه ونیچه بیگناه مسکین لار قل اولوب صاتلماق
کبی حسابسز گناسز مسلمان لارده هیچ بر سبب سز حتی حقنى
سویله گان ایچون قاضی لار طرفندن حکم ایدلوب جلاد (پالاج) لار
قولنده قتل قیلندیلار . موندن باشقه سارتلارنك صوغش لارده
قیلغان ظلملق و وحشیلقلارون صاناب بترمک ممکن توگلدلر .

۱۲۰۰ نچی هجریه ده هیچ سبب سز اهل مرونی تارمار قیلوب
سلجوقی لاردن قالغان غایت اسکی اثر قیمتملی بنالاری، زفت
وقورغاشین لار ایله برکتوب یاصالغان قورغان (کریچ) لرنی
مجرد وحشیلک ایدوب خراب قیلدی لار .

و ۱۲۵۶ نچی هجریه ده یوقغنه بر نزاع ایچون خوقند ایله
صوغش آچوب، بخاری لار غالب اولدقلارنده شهرگه کروب
خوقند پادشاهی اولان محمد علی خان نی توتوب اوزون، بیگناه
آناسون، برادرن، بتون اهل بیتن، انواع عذاب ایله اولتردیلر .
سارتلار وحشی لکنك تمام چیکنه یتوب هیچ گناهسز خوقند
اهالیسون قوی کبی یغب یغب بوغازلادیلار . صبى و صبیله لرنی
سانچوب کیسوب خاتون قزلارنی جسرلهب تل ایله ایتو ممکن

اولمغان صورتده سانسز كشيلىرىنى ھلاك قىلىدىلار. شھىرىنى
 طالاب بولاي ياقوياندىر وحسابسىز بولوب، زور دكان (مغازىن)
 لىرگە كىرۇپ قىممىتى نىرسەلىرىنى آلۇپ بولۇپ غايىتى اعلا قىلدى
 كىسەلىرىنى طاش ساوت سىبالارنى كوتەرىپ كىتەنە ئەماد قىلىدىن،
 ھېچ فايدەسىزگە بېرىگە كوتەرىپ بەرىپ واتىپ تىلف ايدىپ
 بتوردىلار. كىتەنەلىرىنى طالاب زور جىلدلەردە اولان غايىتى
 ايسكى نىفيس اثر اولان قىممىتى كىتابلىرىنى ايكى سارت ايكى
 چىتىدىن توتۇپ اورطالاي اۆزۈپ كىسۈپ بولىدىلار. حسابسىز
 وقىپ و غير ملكلىرىنى طالاب تىلف ايدىپ بىردىن يىلغەلار كىي
 قان آغزۇپ كىتىدىلار.

اسىرلىرى سوزىنە قايتىق. بىزم اسىرلىرى ايكى كۈن بخارا
 بازارىدا ساتارغە بەيلىنگان صىغىرلار كىي تورغاچ تورلىسى تۈرلى
 بېرىگە ساتىلۇپ، آرالارنىدە عبد اللە اسمىلى بىك بولغان اوقورغە
 ھم يازارغە بىلىنگان بىرلارغە ھم بىك اوستايتىنى، بخارا دە چاي
 خانە توتۇچى سارت آلۇپ بىر نىچە كۈنلەر اوز ايدىدە خىدمەت
 قىلىدىدەن صوڭ، چاي خانە سىنە خادىم (پىلاۋاي) ايتىپ قويدى.
 آندە موندان باشقە دە ماتور ماتور قارا قاشلى، قارا كۈزلى
 ياش مالايلىرى (جوان) لار بىنچە خىدمەتچىلەر بار ايدى. آنلارنىڭ
 چايخانە دىدىكلىرى، بىزم بىردەگى كىي بىدۈك اوستەل زور
 كۈزگىلەر ايلە مەزىن اولان زاللاردىن عبارت اولمايۇپ، ايكى
 اۈچ بولمەلى بالىقتىن ياصاغان بىر ايو، ايلەنگە قىزىل چىوۋار
 كىيىز و پالاسلار جەيگان، كىلىگان قوناقلار ايلەنگە بولمەنۇپ

اوتورالار. ساماۋار ايلە چاي كىتۈرلەردە. قورقورنى اورتاغە
 قوبۇب بىرى آرتۇندىن بىرى صوۋرۇپ بىك كىفەلەنۇپ بىردە
 آشۇقى بىك اوزاق سوزلەشۇپ اچەلەر. آغالار بايلار آيرۇم
 بولمەلرگە كىرۇپ چاينى ياش بىنچەلەردىن ياصاتۇپ اچەلەر.
 بىنچەلەرنىڭ چاي ياصاب اچىرۇپ سارتلار قارشىدە بىدۈك درجە
 ئلۇغ مەرتىبەدە. اول ھەركەمگە مېسەر بولمى بىك كۈب اچە
 توتقان كىشىگە گنە بولادىر. بىزم بىردە قىزان بايلارى روس
 نومىرلىرىدە مۆقتىنكاح ايلە ساتلىق خاتۇنلار توتۇپ، قىزما
 باشدان آنلارنى گاه ايدۇرلەپ كىتۈرگەلەپ يۈرى تورغاچ
 اچەلارون آلدىرۇپ بانكروت بولغان كىي سارتلارنىڭ دە جوان
 و بىنچەلەر ايلە مەفتون بولۇپ يۈرى يۈرى صومالارنىدىن آيرىلۇپ
 مەفلىس اولدىقلارى بىك كۈب بولادىر. سارتلارنىڭ بايلارنىدە ھەر
 قايسۇندە بىنچە بار. بىنچەسىز كىشى آلار قاشىدە فقير مەتاج ياكە
 دىنيا كۈرمەگان بىلكىسىزدىن سانالادىر. سارتلار دە
 تۈرلى طويلار، تۈرلى مەجلىسلىرىدە دائىم اولادىر.

بو مەجلىسلىرىدە بىنچەنى بىرلاطالار بىيىتەلەر اوزلىرى قورقور
 چىگۈب بىنچەلەرنىڭ بىيۈرلەپ كىيى صفا قىلۇپ بىنچەگە آغزىلا-
 رىدىن اچە، بىرەلەر بىنچە ھم آنى آغزى ايلە سارت آغزىدىن
 آلادىر. زور مەجلىسلەردە بىنچەدىن باشقە كىشىلەردە بىرلاب بىيۇپ
 مەجلىسدە ھەنرلەرنى كۈرسەتەرگە اختيارلىدىلەر.

بىزم عبد اللە دە سارتلارنىڭ مەجلىسلىرىدە بىرلاب بىيۇپ كىفلىرىنى
 كىتەرە ھم شۇنىڭ ايلە خواجه سىنە دە بىك ياراۋلى ايدى. بىنچەلەر

سارتلارنى تمام اوزلر يىنە قاراتوب حتى خاتونلار نىدانە آيرالار .
 آلار دە قز خاتون ايلك خور مخلوقات دن سانالادر . قز خاتون
 قل دنە حقوقسىز (پراۋاسىز) آلا ر هيچ اوراملرغە شەرگە چىغ
 يورمىلر ، كشى ايله سويلەشمىلر ، تەرەزە دن اورام غە قارامىلر
 حتى خاتون قز بولمە سىندە تەرەزە دە يوق . يورومى ، كورمى
 اشلە ميچە آياغى قولى بە يله ولى كوينچە طار بولمە لردە عمر او تکره لر .
 بىتچە لى سارت خاتون لرى كوب وقت اير يانينە ياتودن دە
 محروم اولادر . بىتچە لر سارتقە يىلغە ، يابش اون يىلغە ياللانوب
 طرالار . اما قزان فخشخانە لرى كىبى بىتچە خانە لر توتو عادت
 يوق . چاى خانە لردە ماتور جوان لار بىتچە لر اولسە دە كىلگان
 زور قوناقلارغە باى بى (تورە) كىيلرگە كوز وقاشلارن اوينا .
 توب جنلە نوب چاى ياصاب قنە اچرە لر . بىزنىك عبد الله چاى
 خانە دە صامما وار قويوب ايدان سېروب باشقە آغزراق خدمت
 لرنىك ايدوب بش يىل توردى .

بو وقت چاى خانە گە كىلگان زور زور چالمالى آلا قلا
 چاپانلى ، چاى اچەرگە يە كىلوچى ، بعض سوخته (شاگرد)
 لرنى كوروب اوزىنىك قل توگل جېرا قھرا گنە بو حالگە توش
 كون ايتمە كچى اولسە دە ، اول سوخته لارغە قل لار توگل ، سارتلر
 اوزلر يىك آنلرنى كورگاچ ، آياق اوزرە طروب ، قول لارون
 كوكرە كلر يىنە قويوب ، غايت تعظيم ايله سلام اشارە سون قىلوب ،
 بىرگە قدر بگولە لر ، آنلارنى الوغلىلر ايدى . شول نادان سارت
 لارنىك اوزلر يىنە سجدە قىلىقن كوروب شوگا اوگرە نوب قايتقان

بعض بخارا سوخته لرى موندادە شويىلە جمىع كشىنى اوزلر لرى
 كىبى هيچ شى بلە ميلر فرض ايدوب آياقلار يىنە يىقماچى اولالر .
 اوستلر يىنە آلا قلا چاپانلار كىيوب بورچاق چومە لەسى كىبى قىلغ
 مگنر چالاش چولش چالمالار اوراب افراط تىكېرلك ايله هوالانوب
 برون اوتە گنە برسون فارسىچە برسون تاتارچە سوزلر اوزلرون
 فرشته درجە سىندە كورسە توب بخاراى شريف معدن علم فلان دېە
 كوگرچن توسىنە بويالغان قارغە كىبى خلقنى آلاماچى بولسە
 لردە ، حاضر خلقنىك كوزلرى آچلوب آق ايله قاران عالم ايله
 ناداننى گوزەل آيروب واق قاپچقلارنىك ملت كە بىر تىن لىك
 خدمتلىرى اولماى ملت باشون آشواچى ايدىك لرن يىشى بىلك
 لرنىن ، بخارى لارنىك تمام سرلرى آچلمى صومالارى بلىندى .
 آلا رنىك كم ايدىك لرن خواص دگل عواملار دە بىك يىشى آكلاب
 ايشان صوغاروچى افىون صاوتلارى دېە گنە تعبير ايدلر . .
 بخارادە قل صاوتولار ، كشى طالب كىترو لر ، يولچى لارنى
 باصولار كوندان كون كوبە يدىكن بىزنىك نوغايلا رغە دە ياشى
 ايدە شلر كىلدى . چونكە تركستان خلقى يول باصماق كشى
 طالامقە افراط كىتوب هر طرفدن ترلو قل لار كىترە لر ايدى .
 بونوغايلاردن صونكە نيچە كره لر استرخان دىنگر نىدن گاه
 روسلارنى وگاە مسلمانلارنى طالب اوزلرن كىلتىر ب صاندىلار .
 امير و علمالار ايسە بو وحشىلىقنى بىترە كنى فرض دە قىلماى
 بلىكە بوگا قوت بىرەرە ك بازارلار دە هر كمگە قل صاوتورغە اختيار ،
 تفنىش تىكشرو اصلا يوق ، شىعى لارنى بلا كراحت صاتمق

درست ديمك كېي فتوالار بېرمكده لر ايدى . شول سببىن بخارا و تركستان باسقىچىلار يىنك و حشيلقلارى آخر حالگه يىدى . بنا بىر يىن راسيه دولتى بوظلملقنى بىرمك ، وهر آدمنى آزاد ايدوب اختيار نىسه قيلمق ايجون امير بخاراغه ايلچىلر كىلى . بوايلچىلر ، بخاراده اصلاح تىزو قل ساتو كشى طالاولو كېي و حشيلقلارنى بىرونى صوراسه لارده امير بونى قبول ايدوب قايدى بلكه ايلچىلرنى ده كىرو بېرمى اسير قىلىدى . ايلچىلر ايله گنه اش تمام اولماغاچ طرفين صوغش رغه مجبور اولدىلار . امير اكرون اكرون عسكر توپلاب غزا اعلان قىلىدى . مونا سارتلار شاوشو ايتيه باشلا دىلار هر جىرده «جهاد فرض باشد ، قتل كافر واجبست ، حضرت امير بخارا جهانگير بهادر شد ، حاضر روسرا مىلدر ، بعد اسلامبول و مصر مىگردد» ديه چاي خانه لارده و بازار لارده قلاقنى توندورلار ايدى . امير روسنى ده هلاك ايديه اسلامبولنى خراب ايديه مصرنى ده آلا ، چىغز كېي بتون دىيانى اوزىگنه توتسا كېي سوزلر سويله لرلر ايدى . (كاشكى بخارا ايله سمرقندنى غنه يىخشىلاب توتقان بولسه ...) شول قدر باشسز نظام سزلىق لارى ايله منتظم عسكرى اولان راسيه ايله صوغشودن قورقماي ، ۱۸۵۳ نچى يلكه آق مسجدنى و ۱۸۶۵ نچى يلكه بىتمش سىكسان ملك خلقى اولان تاشكندىنى نىچك آلدقندىن عبرت آلماي ، بىك شادلق ايله صوغش نك بولوون تله ب طرالار ايدى . چونكه قرال سز هنرسز خوقند اوستينه باروب بىوك غيرت

كوسته روب بىگناه مسلمان لارنى طالاب بولاب يقوب ياندروب صبى وصيه لرگه قدر اصلا شفقت كوسترمى اغب اغب بوغازلاب صويوب ياش ياش قىلارنى تورلى اوياتلقلار ايله تلف و هلاك ايدوب جانوارلقنى تمام جىرىنه بىتكروب بىوك غلبه ايله ماقتانشوب بخاراغه قايتدقلارى اونولماغان ايدى . بنا بىر يىن مونداده شويله غنىمكده چومارمز ، قىلار جوانلار قولغه توشورمز ديه بىك باطرچىلىق كوستروب قوانشوب سويله شرلر ايدى . خصوصاً مدرس لر بىك شادلاندىلار . چونكه آنلارغه كتاب الجهاد (صوغش) حقنده درس ايتورگه صوغش نك حكملرن اوبيره تورگه اميردن فرمان اولوب وظيفه لر هم تعين ايدى . آنلار هر كون مچىلرده دنيا بىمروب ، كوره ك كېي صاقللى شا كردلرنى قىقرش طرب باقرش طرب قىامت قوبناروب مختصر كتابدن درس بىر لرلر ايدى . صوغش نك حبله لرن اوبيره تورلر ، صوغشده حبله ده درست آلداده يارى ، نىچك اولسه ده دشماننى هلاك ايتو مقصود ديه خلقغه توشندورلر ايدى . بو درس لرگه شا كردلرگنه توگل ، عوام خلقى بازار اهللر يده كره لر ، حتى قىلارغه ده باررغه رحمت ايدى . ياوروباده صوغش اولماغان وقتلار دوق صالدا آلوب عسكر يصاب نى قدر را خودلار توتوب ، بيش آلطى يل صوغش هنرلرن ترتيبلرن اوگره توب قوبالار . اما مونلار نىندى اى عقللى باشلار (باو) كىلگانه تمام اوگره توب بىلگروب بولالار

بخارا آمیری عسکر جیدقنی صوغشقه حاضرلەندکنی بلوب
تاشکند اھالیسیدە، راسیەدن باش تارتوب، عصیان ایدرگە
(ژونت) چغارغە نیتلەنمشار ایدی. اول وقتلار تاشکندە
گنیرال چیرنایف اورنندە، گنیرال رومانوفسکی ایدی. ثور
(آپرېل) یلەزندە مذکور گنیرال رومانوفسکی تاشکنندن
عسکر ایلە چقدی دیە خبر ایشدلسگاج، آمیردندە جھاد فرض
دیە فرمان اولدی.

۱۸۶۶ نچی یل ثور یلەزندە بخارا خلقی رومانوفسکیگە
قارشو بارورغە حاضرلەندیلر. قوتنی زورایتور ایچون کوب
شاکردلرنی، ہم بای خواجه لارقلارنیدە آمیرنلگ عسکرینە
قوشدیلار. آمیرنلگ عسکر دیدکی یاوروپاداغی صالکاتلار
کبی برصورتوبر فورمادە اولمایوب. قایسی اوستینە چاپان
باشینە چالما، آیاغینە باشماق کیگان. وقایوسی کولمکنگنە
باشینە بخاری، اوچلی کلپوش (تیوبیک) کیگان بالان آیاق.
آهیر وزیرلرنلگ آلدندوق قایسی قولینە بر نرسە توتقان
آشی. قایوسی یاتقان وقایوسی بر برسیلە ازغشا قچقرشام
قایسی سنگو قایوسی اوق وقلچ توتقان، خلق هم ترلو قراللار
کوتەرگان. بعضلار، مدرسلر صوغشقه حیلەدە یاری آلدادە
درست دیدکلرنین، حیلە ایلرک، دشمانلارینە کورستماز ایچون
اوزون چاپان چیکلرینە تاش توتورغانلار ایدی. آمیرنلگ
بیگ م. قنالی قراللارن عسکرنلگ آلدینە قویدیلار. اول
قراللار ایسە، بر نیچە ملتق ایلە اوچ دورت توب کیساگی

ایدی. لکن اول ملتقلار یاوروپا اصولی ایلە یاصالغان
اولمایوب، اوزینە بر فورما ایلە اشلنگان ایدی. آنلگ توتەسی
قالون طوپاس غایت آغر اولوب بوچکە برکشی کوتەرولوب
تورورلق ایدی. برکشی ملتقلگ آلدینە (اوچ آیاق)
قویب، ملتقلگ کوبشەسون اوچ آیاق اوستینە قویادە چاقما
چاغوب اوت چغارا. ایکنچی کشی توتەسندن توتوب آلداغی
کشیکە (پای درست کون) آیاقنی توری قوی دیە بیگ زاق
توزەمە. شویلە ایکی کشی بر یارم ساعت خدمت قیلدقە
آتلوب قرق ۵۰ سارین جیردن دشماننی آلا ایدی. شول
قراللارنی کوتەرولوب غایت مهابت صورتدە افراط الوغلق
ایلە قورایلر اویناپ ژروان صوغب (اورسنلگ طاربالاغی
بوخ بولدی.) دیوشاوشو کیلوب دشمانغە قارشو بخارادن
چقب برنیچە، کوندن بر جیرگە باروب، چاتورلار قروب
پلاولر پشروب استراحت قیلدیلار. وزیرلر آغالار وغیر
عسکر اھلی بولسون هر قایوسی صوغشوب دشماننلگ ضررندن
امین اولماق دولت اسلامین زورایتماق، مسلمانلارنی
روس استیلاسنن قوتقارمقنی فرض دە قیلماق، دشماننلگ مالن
طلامق یاش قزلار جوانلار اسیر ایتمکنی دورت کوز ایلە
کوتوب تورمقەلار ایدی. مونا یراقنن یالتور یولتر ایتنکان
یاقتی استال (بولاط) دان یاصالغان قوراللار کوتارگان روس
عسکری کورندی. مونی کورگاج سارتلاردە تیزگنە پلاولارن
آشاب آرسلان یوراک قاپلان غیرت ایلە بر حملەدە دشماننی

جەيەولى ايكي مڭ يارم دن آرتغراق عسكرايله (اورا توپه)
شهرنى ظبط ايدوب اون سيكزنچى اوكتابرده (جزاق)
قلعه سنى آلدى . موندىن صوڭ حضرت امير روسيه نى تانوب ،
روسيه ايله چيگنى (نوراتين) تاغلار ندىن يصاب اسيرلرنى
آزاد ايدوب بيه روڭگه مجبور اولدى . بو وقت روسيه بخارا ايله
امين وتاتو تورمقنى استه سده بخارا لولار قبول ايتماي ،
خيوالولار اسيرلرنى ده بيه رماي صلح نى رد قىلدى
لار . اميرهم كيگاش ايدام ديه اشنى اوزاقفه بيه روب اوزى
هنوز عسكرا حاضر لمكده ايدى . بخاراده وسمرقندده اولسون
علمالار جهاد فرض بخارا محفوظ بالملائكة آڭا هيچ وقت زوال
كىلماس يالقاسون حرب (صوغش) دن قورقسڭ ديه اميرگه
ترلوچسه خطالار يازوب صوغشقه چاقرمقده لار ايدى . شهر
اچنده هر كون ترلو فتنه زانچال بيوك نزاع و غاوغالار
چقارمقده لار .

اوز آرا صوغش دشمان ايله صوغشدىن يامانراق اولوب
سمرقندده اوباشلار زور غاوغالار قوبطارب مدرس لىرگه كىر ،
مدرس ، قاضى ، وزير كىيلرنى گناه سزبالالارن تورليچه جزالاب
اولترديلر . اول وقت تاشكندىن گنيرال رومانوفسكى عزل
ايدوب يرپنه گنيرال قافمان تركستان گنيرال گوبيرنانورى
قىلنمش ايدى . مذكور گنيرال تاشكندىن اوچ مڭ يارم
عسكرا ايله چغوب ۱۸۶۸ نچى يلكه سمرقند شهرينه ياقنلاققە
(تركستان) ۲

قاچىرب ماللارن طالارمىز ظن ايدوب صوغش ميدانينه بونه لىلر .
۱۸۶۶ نچى يلكه جوزى (ماى) يلكوزىنىڭ سيكزنك (ايرجار)
ديگان جيرده رومانوفسكى گه يولقىلار . بعض كشىلرنىڭ
ايتونچە امير نيچه چاقرمالار آرتىك پلاو بشروب جاريه لىر ايله
صحت ده قالغان ايمش سارتلار دشمان يانينه بارب ايزو
وصاقلار دن توتشوب آياق چالشوب حيله ايله يعمق و تاش
ايله دشمان نىڭ باشون صوغب يارمقنى كوتوب تورلار
ايگان ، دفعة (كيساكن) روس عسكرى طرفندىن برطوب
آتلدى ، مسكين سارتلار دنيا يمرلكى قيامت قوبدى ظن
ايدوب بورىدىن قورقغان قوى و صارقلار كىي قايىدا كررگه
جيرطابماي ، بردن قاقماغه باشلادىلار . امير ايسه طوب طاوشن
ايشتو ايله چاتورون پلاولارن طاشلاب بخار طرفينه سزدى .
صوڭره خوقند خانى بخاراغه ياردم ايدرگه خچند شهرينه
عسكرا جىلقدىن سارتلارينه قوت آلوب ماى ۲۴ نك صوغشقه
كرسه لرده آز بر صوغشدىن صوڭ قاقىلار ندىن رومانوفسكى
خچند نيه آلدى .

بو صوغشده روسلار دن بر نيچه افيتسير ايله يوزدن آرتغراق
صالدا تلى اولدى . موندىن صوڭ رومانوفسكى امير ايله
صلح ايتىمكىنى دوستلاشماقنى بيان ايدوب اۆل بيه رگان
ايلچىلرنى آزاد ايدونى صورابينه ايلچى بيه رسده ، امير اصلا
رضا اولماي ايلچىلرنى آزاد ايتماك قايىدا ينه صوغشقه
كرشوب شولوق يىل اوكتابر ايكسندە رومانوفسكى آطفى

شهرده بر سارت قالماي همه سي قاجوب چقغان ايدي. گنيرال
قاو فومان هيچ مشقتسز شهرني ضبط ايدوب بر نهچه جيره
بخارا عسكرن توزدرب حسابسز وقف وايسكي اثرلرگه خوجه
اولدي. بو اثرلرنك اچنك بخارا و سمرقند اهالي سينك كذب ايله
حضرت عثمان قرآني ديه مشهور اولان غايت كهنه (ايسكي) مبارك
اثر قديمه دن اولان كلام مجيدنيك آلوب پيتربورغغه يبه رديلر.
حاضرده هم پيتربورغ كتب خانه سنك بوكلام مجيد محفوظ در.
اوتكان سنه لرده شويله زور جلمده عين شول نسخه كبي
ايتوب طبع قيلدرب نسخه سون بش يوز صومدن ساتد ييلار.
روس و تاتار جريده لر يده بوني حضرت عثمان يازغان
قرآن ديه كوب كره لر يازد ييلار. حضرت عثماننك شهيد
اولدقده تامغان قاني بو مبارك قرآنده ئلده بلنمكده در ديه
دعوالارن اثباتقه طرشسالارده، حضرت عثمان قرآني ۲ توگلدور
اما بهاسي تقدير ايدلماسك غايت حرمتلو بر مبارك اثر
ايدكون هيچ كم انكار ايتماس. بوكلام مجيد سمرقنده مدرسه
احرارده صاقلانمق ايدى. آني ابوبكر الشاشي رح. بغداد
شهرندن كيتروب اوغلدن اوغلفه قالا قالا شيخ عبيداللهغه
ايرشدى اول ايسه مدرسه سينه قويمش ايدى.
تركستان خلقى سارت آنكده قدر و حرمتن بلماي آلتون

(۲) بو مبارك كلام مجيدنك حضرت عثمان قرآني توگللكي مرجاني نك
(الفوائد المهمة) اسملي كتابنده اثبات ايدلگان در ايسه گان كشي قارازمده
بيا ننه اورنى توگلدور.

صانق ده صاقلاسي حالده هيچ قدرسز لايقسز توزان توپراق
اچينه قويب هر كم قاراب توتوب كوب بيت لرون برتوب
قارالتوب بترمش لردر.

شوييله بيك جيكل گنه سمرقند قولدان كينكاج امير صلح
ايله رگه مجبور اولوب بخاراده اسيرلكنى بترمگه قل صاتوني
طيبارغه راضى اولوب صلح نامه ياصالدى. كاشكى بو
صلح حجت شهرى آلتغاقوق بولسه اورا توبه، جزاق، همه دن
آرتق. ۵۰ ملك خلقى اولان سمرقند امير قولنده قالدق كبي
بخارا اوزينه بر مستقل خانستوا اولوب قالا ايدى. بو
صلحنك بيوك شرطندن بخارا بازارلارنده فخرتوب آدم بالاسون
حيوان كبي قل ايدوب صاتماسقه، و هيچ كم آدمنى قل
ايتماس كه جبرا وقهرا آلتغان قل واسيرلر آزاد اولنوب
ايسته سه لر بخارا و تركستانك قالوب ايسته سه لر اوز يورطلارينه
قايتورغه اختيارلى اولمالارى ايدى. بو ايزگو صلح بيوك
ياردم، الوغ فرمان بيچارا اسيرلرگه ايرشكاج نه درجه شادلانك
قلارن قلم ايله گنه يازوب بترمك ممكن توگلدور. شوييله راسيه
طرفندن بر ساعتده نيچه ملك مظلوم لر آزاد اولنوب، سارت لار
قاشنك حيوان ظن اولندان لار خر آدم اولوب، بخارا و تركستان
اسمن ايشتماسكه منگو اول طرفقه كوز صالماسقه عهد ايدوب
هر قايسى اوز يورطلارينه قايتوب كيتد ييلر. بزم سوييله دكمز
سيكز يولداش دن آلطسى امين سلامت اوز يورطلارينه

قایتوب یتدی لر . اما کورشیک قارطلغندن یاش یکت لرنک
برسی جراحندن اولوب حریت نصیب بولمای غربت ده شهید
اولدی لار . بخارا وترکستانده اولوب وحشی خلق لار قولنده
قل اولمغان کشیگه ، بومسکین لرنک مالی برنی توگل کبی اولسه ده ،
قل اولوب حیوان کوننده یورگان کشی بویله ظلملقنی قیامتکه
قدر اونتماس .

بو صلح دن اُلک بخارا وترکستان طرفنده قل صاتمق
کشى طالمق شول درجه گه کیلگان ایدی ، حتی آدم بالاسی
قوی وصارق دنده ارزان اولوب ایکی اوچ تیلله ^۲ گه و آندان
کیم گه ایرانی قل لارینک صاتمقن روایت ایده لر . پیرسیان
آوللارینه باروب ایواچلریله : خاتون ، قز ، بالاچغاسون اولاب
کینروپ گناهسز ایرلرن صاتوب یا که اولرینه قل ایتوب
قارشولارنه خدمت قیلدرب ، خاتون قزلارنی قوینلارینه آلوب
اولرلی کیف صفاده اولورلار ایدی . بروقتلر ، یالغز بخارانک
اوزنده ایرانی قللار آلتمش ملک گه یتدی . حتی امیر نصرالله
خان زماننده هندستاندن کیلگان عبدالصمد التهریزینک
اشارتیه ایران اسیرلرندن انگلیز فورماسنده منتظم عسکرهم
یاصامشلار ایدی . بو عبدالصمد افراط عاقل زکی صاحب فراست
اولوب بخاراغه یاکی اصول کرتدی ، منتظم عسکر یاکی فورما
طوب یخشی ملتقلار حاضرلهب آطلارنی هم اوگره توب بخارانی
تمام یاوروپا دولت لری کبی ایتمکان ایدی . اگر بخارا علماء
۲ تیلله ۳ صوم ۶۹ تین بخارا آلتونی .

لاری تعصبکه بارمای حقنی انکار ایتمای عبدالصمد اصولی
ایله عمل قیلغانلار بولسه هربر امرلرده اصول جدیدنی قبول
ایدوب یاوروپا قوراللارن استعمال قیلسه لار ، راسیه گه قل
اولوقاید ، بتون ترکستانغه خوجه اولوب دشمنلارغه برسویهم
جیر بیرماسلر ایدی . لکن نه چارا بخارا علمالاری غایت
تعصب ، افراط عنادلارندن عبدالصمدنی نیچکده امیر کوزندن
تشریب ، تورلی دسیسه لر ایله آنی اوترتوب ، آنک ، بخاریلارنک
توشینه ده کرمه گان یاکی فورما گوزهل ملتق ویخشی محکم طوبیلارن
کافر هنری بدعت محدث آنی استعمال حرام دیه واتوب صندرب
تلف ایدوب آخرنده اولرینک ایسکی طوپاس اوچ آباتق
اوستونده آتولا تورغان ملتقلارن کوته روب جمیع دوتلرون
قوللارندن اچقندرب اولرلی راسیه گه قل اولوب قالدیلار .
بوایسه عناد و تعصبنک بیهشیدر .

مذکور ۱۸۶۸نجی یله یاصالغان صلحه آدم صاتمق کشی
طالامقلار طپولسه ده ، بو صلح بخارا حقنه غنه اولوب ، خیوا
طرفلاری بو صلحن ممتاز ایدیلر .

۱۸۷۱نجی یله خیوالولار وحشی قزاقلارنی قوترتوب راسیه لک تاشکند
ایله اورینبورغ آراسنده غی یوللارنی بوزب ، بوچته اسنانسالارن
واتوب یاقب پاندر ب سودا و کسب یوللارن توقناتدیلار . شول
سببسن خیوانیدک اوگرتمک ، وخیواده اولان روس اسیرلرن آزاد
ایتمک ، اسیرلک قلاتی دیگان و مشیلک ظلملقنی بترمک ایچون
۱۸۷۳نجی یله تاشکنددن ، اورینبورغدن ، قافقازدن بره رفقه

عسکر چغوب صوسز (جون) قم صحرالارن يروب خيوا چيگنه
بونلارنك بارچه سي برگه قوشلوب، بر مشقت سز خيواني آلسه -
لارده ، خيوا دولتنى راسيده گه قوشماي حكى خانغه طابشروب
حتى خانغه قارشولق ايدن تر كمان وحشيلارنك راسيده عسكى
خانغه اطاعت قيلردى مندىن صوگ خيواده اولان ايران
وروس اسيرلرى تمام آزاد اولوب ، آدمنى حيوان ايتمك ،
شيعى لارنى كافر ديو هيچ چيركانماي صاتمق لار منع قيلنوب ،
ماوراءالنهر علماء لارنك بيزگان فتوى لارى چرك يمرك توبسز
اصلسز ايدكى هر كمگه معلوم اولوب ، بوكوندىن صوگ بتون
برقل قالمادى . شيعى لارنى صاتمق درست ديو فتوى بيروچى
لر هم اولمادى

بو واقعه لار دن لك ايران خلقن حاصل جميع شيعى لارنى
مسلمان توگل لر ديه ماوراءالنهر ده بعض علماء لار فتوى بييردكلرندىن
تركستان خلقى ايرانى لارنى طسالاب باصوب جاوب آلوب
قل ايتوب صاتور لارايدى .

انصاف ايدمه لم شيعى لار الله بر ، محمد مصطفى صلى الله
عليه وسلم نى حق پيغمبر ، قرآننى كلام الله ديه اعتقاد ايدلر ايكان
بلمام نى غرض ايچوندىر بودين قردهش لرمز نى اول قدر دشمان
كوروب كافر ديوگه قدر جرئت قيلديلار . حمد اولسون بزم
بلغار علماء لارى هم بخاراغه باشقه اولان جميع اسلام علماء لارى
شيعى ايله سنى لرنك هر ايكسى اسلام اوغلارنى ديه اعتقاد ايد
لر . علماء غنه دگل الحمد لله بزم عوام لار مزده شيعى لارنى اصلا

دينى دشمان كورمبورلر ، شيعى سنى (اهل سنت والجماعت
منهبي) هر ايكسى حق مسلمان ، اعتقاد لارى بر ، هر ايكسى
الله تعالى طرفندن كيلگان قرآن ايله عمل ايدلر . و هر ايكسى
پيغمبر مز محمد صلى الله عليه وسلم نى حق پيغمبر ديه بله لر .

بس شيعى لار (قزلباش ديه يورلگانلر) هيچ شبهه سز بزم
دين قردش لرمز مسلمان توغانلرمز در . شيعى ديمك آل رسول نى
سيوچى رسول الله نك اهل بيتينه خصوصا حضرت على و حضرت
فاطمه بالالارينه محبت ايدوچى ديمك اولدقن هر سنى اوزن
شيعى من ديمه گه مجبور در .

بزالحمد لله شيعى مز . رسول نك سنتى و آنك سوزى ايله
عمل قيلدقلارندن شيعى لارده سنى لردر . بس بوايكى طائفه
آراسنده اسلاميت ده هيچ ده بر آيرما يسوق ، هر ايكسى
اسلام آتلى آنانك ايگن بالالاريدر .

مگر اسلامده مكر وه شرعاً قبيح اولان استبداد بلاسى بوايگى
قردهشنى برن آخرگه دشمان ايدوب كوستردى . بونك باشليچه
سببى خلفاء عباسيه لر و عثمانيه لر نك اوزلرن صاقلار ايچون
خلقنك يلكه سون كي مروب ياطر اوچون توتقان پاليتيقه لارى
در . بغداده حضرت عباس اوغل لارى خليفه اولوب بتون مالك
اسلاميه نى بر قول و بر بارمق ايله اوزلرينك كيهلرنجه اويناتقان
وقت ده ، حضرت على طرفلارى ده هر وقت علوى لردن

(۱) اسلاميت استقلال نى جائز كورماي مشوره اسلاميه (كو نيسيتوتسيه) نى
امر قيله دره .

برسون خلیفه ایتمک فکرنده ایدیلر . هم علوی لردن همه دن آرتق خلیفه لک که لایق محترم ذات لارده بار ایدی . خلفاء عباسیه لر ایسه کندلری مستقل خلیفه اولور اوچون اوز عقل لاری ایله گنه بتون دنیا مسلمانلرون جیگه رایچون ، علوی لرنی یاشرن یاشرن گنه دنیا دن یوق ایندکلری ایله قناعت ایتمه یوب ، بعض وقت آنلار حقنده اصلاً درست اولمغان بیوک افترا و بهتان لار هم قیلورلار ایدی . اول وقت شیعی (حضرت علی و آنکڭ بالالارینه محبت ایدوچی لر) بیوک کوب هم کوچلی اولدقلارندن آنلارغه قلیچ ایله غالب اولماغاچ ، خلقنی بونلاردن نفرتلندرر ایچون حضرت فاطمه اولادندن ادریس اصغر کبی عالی بر ذات ننگ آتاسز دنیاغه کیلون عوام آراسینه طارانتوب آل رسول گه ممکن اولماغان بهتانلرده قیلمشلار ایدی . حتی برعلوینی اوترمدکی ایچون خلفاء عباسیه لردن برسی ، بیوک خدمتله کوسترمش وزیرین منگو زندانغه صالحتی تاریخ کنابلارنده مذکوردر . حاصل علوی و آنلار طرفنده اولانلارنی خلقغه دشمنان کوستربر خلیفه لسکنی اوزلرنده گنه قالدر و ایچون قوللارندان کیلنگان چارالارنی قیلودن برده طارتونمای ، آنلار باطل مذهب ، سلفلرنی سوگوچی مبتدع ، فرقه ضاله ، حتی کافر دیمه گه قدر جرئت ایتدیلر .

شول کوننن بوایکی طائفه برسون برسی تکفیر ایدشوب دشمن اولدیلار هجرتدن ۹۲۰ نچی یلده اولان ترکله ایله ایرانیلر صوغشی بوعداوتنی ده قوتله دی . عجم شاه لارندن

اسماعیل بن هیدر الصفوی ، ایران دولتن بیوک زور ایتدی . ازرببیجان ، جبال ، جیل ، دیلم ، قومس ، هند ماوراءالنهر حتی بعض عراقنی هم مالک اولوب کوب خلقنی اوزینه قاراتدی . هر سنه صوغشلار آچوب برجیرنی آلا ، شهرلرنی واطا ، خلقنی روافض (۲) منهبینه چاقرا قبول ایتمگانلرنی آصا ، کیسه ، افراط یاوز خلقلی اولدقندن کوب عالملرنی اوترتدی ، حبسکه سالو آصو کیسو قبرلرنی قازب سیاکلرنی یاندر و کبی حسابسز وحشیقلار ایله خلقنی جبراً قهرا اوزینه اطاعت قیلدروب ، کون بکون مملکتن قوتلندر دکنن ، عثمانلی سلطان لاریده استقلال اوز قول لارندن کیتودن قورقب ۹۲۰ نچی هجریه ده بیوک عسکر ایله سلطان سلیم العثمانی اسلامبولدن چقب اسماعیل اوستینه یردی . ازار بیجان بلادنه (جالدران) دیگان چیرده ایکی عسکر بربرینه بولقدیلار . اسماعیل ننگ وزیرلری ، ترکلرنک مالون یخشی بلیکلرندن ، اسماعیل گه ، بوترکله ایله صوغشومشکل اولور . بونلار وحشی خلق توگل بونلار ننگ منتظم عسکرلری غالب اولمای میدان صوغش دن قوزغالماسلر . بولاردن صاقلانو تیش . بزتونده بونلار غافل وقت ده هجوم قیلیق دیه وعظله سه لرده ، اسماعیل اوزینک عسکرینک کوبلگینه غرورلانونب ، مین

(۲) روافض ترک ایدوچی تاشلاوچی دیمک آنلار بروقت زیدین علی گه بیعت پرپ سوگره آت تاشلامش لار ایدی شوندا روافض دیو آتالیدیلر . تاشلاوچی لار دیمک .

(ترکستان)

سنى، شىيى، اسمبله بربرينه دشمان اولوب ايكي گه بولنوينه
حاصل هيچ توزه لماسلك و اتلويينه طوزلويينه سبب اولدى .
اسماعيل ننگ اعمال و خشيه سى، چنغز هلاكو كافر لرننگ
ضرر نده آرتق اولوب مسلمان لارنى بربرينه دشمان
ايدوب دولت اسلاميه نى نيچه گه بولوب توزدروب آبولار
بورى لىر آغزينه لقمه اولوغه سبب اولدى .

بو صوغش ده اسماعيل اوزيننگ عسكەرلرينه قوماندوشچى
لارينه ، اول زمانلرده عادت اولماغان قزل بوركلر كيدر مش
ايدى . شوننگ ايله قزل بوركلى عسكەرلر، قزل بوركلر ديه مشهور
اولوب بارا بارا قزلباش لارديه اسم بيلدى .

هر نرسه ننگ اصلن توپن تيكشرماسى، حق و باطل ايدكون
قاراماسى بخارى لار كى دليل سزك شيگه ايهروب ،
اصل سز سوزلرگ اوگره ننگلن بريم تاتارلار بوننگ
برده توپن اويلا ب تورماسى، ايرانييلارنى كورو ايله قزل
باش ، شىيى ديورلر . قزل باش نى ديگان سوز ، شىيى نرسه ،
آتدين اصلا خبر سى يوق . بخارا و تركستان خلقى ده شول
كوتدن بيلرلو ، اسماعيل الصفويغه اولان دشمانلقلارن بنون
اهل اسلامغه كوسته رب ، ايرانييلارنى قايدا كورسه لر آنده
طالب ، قزلباش ننگ قانى حلال ديه مسلمان قرده شلرن قوى
كبي ساتوب ، اسير ايتوب قل ايتوب ، طورورلار ايدى
۱۸۷۳نجى يلك اولان صلح تركستان خلقن بسوايله جانوارلقدن
طيدي .

بول كيسوچى توگل بيت ، تونده بورورگه ديه قبول كورمه دى .
ترك لرايله صوغش نى ده ، قهرطالو كى گنه كوروب ، عسكرن
صوغش ميدانينه سوردى . ايكي بيوك عسكرا فراط قانى
صوغشوب قيامت قوبتار ديلار . چكسز باش لار كيسلدى .
جبر يوزى اولك ايله كوك توتن ايله تولدى طاشوكى قانلار
آقدى . عاقبت عثمانلى لار غالب اولوب ترك لىر تمام صفوى
لارنگ چيلكه لرينه منديلر . اسماعيل ننگ جماعتلىرى وزير
وگينرال لارى اسير توشدى . اوزى قالغان عسكرى ايله
تهربيزگه قاچوب كورسه ده سلطان سليم آرتوندىن قووب
كردكندن اصفهان طرفينه قاچدى . سلطان كامل غلبه ايله
اوزيننگ تحت باي اولان اسلامبولغه قايتدى . بو صوغش نى
صوك عثمانلى لار ايله ايرانلى لار آراسينه بيوك دشمانلق
توشوب ، هر ايكى طرف اوزيننگ دولتن ، استقلالن صاقلار
ايچون خلقنى دشمانتنم نقرتلندورورگه برون بىرى تحقيرغه
و تضليل غه توتندى لار .

ترك سلطنتلىرى خلقنى عجم لردن صووتر ايچون ايراق
لارنى روافض بدمنهب ، حتى كافر ديمگه قدر بار ديلار .
عثمانلى لارنگ استقلالن صاقلار ايچون تونلگان پوليتيقه اسلام
ننگ باشندن آياغينه قدر يارلويينه ، قوتسمن تشويينه سبب
بولوب فائده سنندن ضررى ملك قات آرتق اولدى .
هند افغان ماورا النهر فرغانه كى لرننگ دولت عثمانيه دن
مرکز اسلاميه دن آيرلوب قالووينه ، بر توغان اسلام بالالاريننگ

شول كوندن بىرلوراسىيە بخارا ايله خيوانى حمايه سىنە آلوب
انسانيچە تربيه قىلماق دەرد. موندىن سوڭ ايرسراى تركمانلرى
وغىرلر نىچە كره لىر راسيه گە قوشلوني ايستە سە لىر دە قبول ايدىلماي
رد قىلىندىلار. دىمك راسيه نىڭ اول طرفقە صوغش آچماسى
جىر آلمق دولت زور ايتىمق اولمايوب، آتچق مظلوملارنى
آزاد ايدوب ومشىلقنى بىرمك ايدى. بو وقتلار (كراسنوڭ
سكى) اطرافندە وحشى تركمانلر راسيه گە تابع اولان تركمانلرنى
دايما كىلوب كىلوب طالب، مال وحيوانلارن آلوب قاچمىقلار
همان خفلامقەلار ايدى.

بىنا بىر يىن ۱۸۷۹ نچى ۱۸۸۰ نچى و ۱۸۸۱ نچى يىللار دە بىيوك
برعسكر ايله تركمنلر اچىنە چغوب قايتو ايله جملە تركمنلر
راسيه گە تابع اولوب باشسزلق نظامسزلىقلار بىر طرف اولدى.
شول كوندن وحشى قرغزلار، جاھل جرتچىلار، كوب خرسز لار
معيشت مەنىيە گە آرا لاشوب، حيوان ايكان انسان اولوب، حقسز
قان توكمك، يولكە كشى طالاماق، آدم بالاسون حيوان (قل)
ايدوب ساتماق كىبى نظامسزلىقلار، وظلملقلار قالمايوب،
عسكرسز يورمك مەكن اولماغان صحرا وچوللر دە هيچ شوفسز
مشقئسز ايمىن سلامت كروانلار، يولچىلار يورمگە ايلادى
كىبى، حاضر اول جىرلرگە تيمور يوللار تليغراملار ياخالوب
اول بر آيدە جورلە تورغان جىرنى حاضر بر كوندە جورلە دەرد.

سوڭ.

3500

